

Fügedi-Bárd Judit

A RÖPÜLJ PÁVA MOZGALOM

/1969/70-ben hatalmas siker volt a Magyar Televízió – akkor még mindössze egyetlen – programján a Röpülj Páva vetélkedő, melynek nyomán a következő években országsszerte pávakörök alakultak, melyekből sok – még ha más néven is – a mai napig működik. A pávaköri mozgalom elválaszthatatlan Vass Lajos (1927-1992) nevéől, aki a közeli Poroszlón született, és közeli munkakapcsolatban állt Muharay Elemérrel, a jászberényi tanyavilágból indult jeles népművelővel is: Vass Lajos 1946-48 között a Muharay Elemér vezette Népi Ének- Játék- és Táncegyüttesnél tevékenykedett. E cikk szerzője – Fügedi-Bárd Judit Artisjus-díjas pedagógus, a Vass Lajos Kórus karnagya, aki doktori értekezését „A XX. század utolsó néptanító nótafája. Vass Lajos pedagógiai munkássága” címmel írta a Liszt Ferenc Zeneakadémia karvezetés DLA szakán, ahol 2008-ban avatták doktorrá. Ennek témánkhoz kapcsolódó fejezetét bocsájtotta rendelkezésünkre a szerző, melyet ezúton is köszönünk. A fejezet elején szereplő CSEMADOK a csehszlovákiai magyarok kulturális szervezete volt, és azért történik rá hivatkozás, mert Vass Lajos 1964-től haláláig havonta egy szombatot a Csehszlovákiai Magyar Tanítók állandó vendégkarnagyaként működött./

A CSEMADOK már 1968-ban rendezett a Röpülj Pávához hasonló népzenei versenyt Tavaszi szél vizet áraszt címmel. „Nincs ugyan írásos nyoma, de feltehető, hogy Vass Lajosnak is része volt a rendezvény létrejöttében /.../ Ezen a népdaléneklés mellett a néptánc, a hangszeres népzene, sőt színpadi feldolgozásban a néphagyományok egyéb válfajai is helyet kaptak.”¹ A versenyt kis kihagyással azóta is két évente megrendezik. A Tavaszi szél... a közös vonások ellenére nem tekinthető a Röpülj Páva közvetlen előképezésének. Sokkal valószínűbb, hogy az érdeklődés ebben az időben olyannyira felerősödött a népművészetek iránt, hogy az egyik legjelentősebb, s mindenképpen legnagyobb hatású médium nem vonhatta ki magát az ehhez kapcsolódó kezdeményezésekből.

A Röpülj Páva mozgalmat a felületes szemlélő tulajdonképpen a „20. század Megasztár vetélkedőjének” is nevezhetné. Ám ez nem egy egyszerű vetélkedő volt. Ez egy olyan ember ötlete, aki felfedezte a média egyre nagyobb befolyását, óriási hatását az emberekre, s egy másiké, aki ezt kulturális nevelésre, a magyarság népi öntudatának építésére használta.² Ily módon korábban elképzelhetetlen mértékben széles réteghez tudta eljuttatni a népzeneit, s olyan embereket is megénekeltetett és megtanított a valódi népzene értékeire, akik azelőtt a népdalt összekeverték a magyar nótával. Ezen a ponton Vass Lajos neve ismét összekapcsolódik Kodály Zoltánéval, hisz mindkettejük célja: „Legyen a zene mindenkié”, különítsük el az értékes „saját” népzeneinket a zeneileg gyakran igen silány

¹ Vass Lajos emlékezete 86.

² Hogy ez mennyire tudatos volt, kiderül Vass Lajos későbbi nyilatkozatából:

„A végére hagytam azt a két fórumot, ahonnan a zene naponta kopogtat az otthonok életébe: a rádiót és a televíziót. A rádióban a zene igazán előkelő rangot foglal el. Külön kiemelem, hogy az énekkaroknak szinte egyetlen állandó és pótolhatatlan szereplési fóruma az Éneklő Ifjúság és a Kóruspódium.” A tévében is nyilvánvalóvá vált, hogy bizonyos zenei műsorok népszerűek.” Okulni kéne a külföldi példákból. „/.../ ha itt úgy látszik, hogy legjobban a versenyek kötik le a nézőket, akkor rendezzenek több versenyt!” VASS Lajos, Amatőrök ügyében, A Magyar Kodály Társaság hírei. 1990.

nótáktól. Vass Lajosnak e fórum segítségével ez tényleg sikerült. Elérte, hogy az emberek népdalokat énekeljenek, és érdeklődjenek azok iránt. Igazából ehhez persze kevés a média. Szükség volt egy olyan lenyűgöző személyiségre, aki elkötelezett híve az igényes népzenenek, és hittel, a téma iránti őszinte érdeklődéssel vezeti be a „laikus” közönséget annak rejtelmibe. Mert csak az tud hiteles lenni, átadni valamit embertársainak, aki maga is hisz abban, amit csinál, valamint értője is annak. Vass Lajos évtizedekig gyűjtött népdalokat, feldolgozta azokat. Használta a népzene jellemző stíluselemeit, fordulatait kompozícióiban is. Emellett jó pedagógiai érzékkel rendelkezett, tudta hogyan kell úgy tájékoztatni, művelni az embereket, hogy azt élményként éljék meg. Persze ebben segítségére voltak a kitűnő előadók, valamint az általa képviselt zene megkérdőjelezhetetlen értéke.

Bár a műsor nem Vass Lajos ötlete volt, hanem Lengyelfy Miklós szerkesztőé, a leginkább a közönséget célzó része, a közös éneklés a műsorvezetőhöz kapcsolódott. Saját elmondása szerint eleinte nem is akarta a szerkesztőség engedélyezni a közös éneklést, így az első két adás e nélkül ment le. Csak mikor Dunapatajról közvetítettek, ahol Kodály az utolsó előadását tartotta, engedélyezték a közös-éneklés kipróbálását a főpróbán.³ Innen-től viszont a közös éneklés ügye eldőlt – a nagy siker lavinaként söpörte el az előzetesen aggodalmaskodók érveit. (Vass Lajosban nyoma sem volt bizonytalankodásnak e téren, hiszen kórusaival rendezett koncertjein rendszeresen dalra fakasztotta a közönséget.⁴ Ettől az alkalomtól kezdve nem volt Röpülj Páva-adás a közönség aktív szereplővé válása nélkül.

A vetélkedő felpezsdítette a magyar kulturális életet, növelte a népzene iránti érdeklődést. A versenyzőkre szavazni kétféle módon is lehetett: telefonon, vagy egy-egy saját gyűjtésű⁵ népdal beküldésével. Vass Lajos maga is rengeteg levelet kapott, melyekben a nézők – gratulációjuk mellett – egy-egy népdalt is küldtek, valamint az ország különböző tájaira hívták népdalkörök előadásaira. A műsor hatalmas sikerét híven tükrözi az újságok rendszeres beszámolóí mellett, hogy a közbeszéd tárgyává lett, sőt paródia is született belőle.⁶ S még egy médiasiker: több cikkíró is úgy érezte, nem írhat a Röpülj Pávaról anélkül, hogy egy népdal kottáját ne közölje. Ez szinte példátlan eredmény. Sem azelőtt, sem azóta nem volt arra precedens, hogy szakmai lapok mellett néhány dal kottáját (vagy bármilyen zenei anyagot) a legnagyobb példányszámú napilapok is leközöljenek. Ily módon Lengyelfy Miklós és Vass Lajos kezdeményezésére a teljes médiavilág megmozdult a televízió műsorának sikere kapcsán a népzene érdekében. Ezt fogalmazta meg Szigeti Piroska is: „Az igazi győztes azonban a népdal. Mert bármelyik versenyzőre is szavazott a sok tízezres közönség – a népdalra mondott igent.”⁷

³ Marosvásárhelyi Rádió, 1992. augusztus 10. Kelemen Ferenc riportja a Magyarok III. Világtalálkozója kapcsán. Első, vágatlan, tisztázatlan anyag másolata (Vass Lajos özvegyétől)

⁴ Mi már annak idején a régi Honvéd Együttesnél közös énekléssel zártuk a hangversenyeket, /.../ én tudtam, hogy nekem mindenki énekelni fog.” Kovács Júlia, „A Vasas együttes és karnagyja. A legrövidebb út a népdalhoz.” Népszava, 1980. szeptember 25.

⁵ „egyes énekesekre lekottázott népdalokkal is lehetett szavazni. /.../ Csupán három nap alatt 1070 dalt küldtek eddig be az ország különböző vidékeiről a televízióba, amelyből 289-et fogadott el az Akadémia. Ezek bekerülnek majd a húsz kötetre tervezett /.../ Népzene Tárába.” A hónap embere: A pávás karnagy, Képes Újság 1970.III.28. XI/13. 8-9.

⁶ Hofi Géza, Röpülj pulyka

⁷ Szigeti Piroska, „Olvad a hó, tavasz akar lenni...” Pajtás 25/8

A vetélkedő iránti érdeklődés – Vass Lajos szerint – előre látható volt. „/.../ sok ember akkor is megnéz egy versengést, ha a téma nem is érdekli, csak azért, mert verseny.”⁸ Ám az érdeklődés fenntartása már nehezebb feladat. A műsor színvonala és a műsorvezető személyisége két olyan tényező, amely meghatározza, sikerül-e a képernyő előtt tartani a nézőket. Ráadásul a műsor nem csak közönségsikert hozott. A hatalmas nézettségre építve Vass Lajos újabb ötlettel állt elő: az adásban mindig elmondta kiknek köszönhetik a fellépők a ruháikat, felszerelésüket, útiköltségüket. Ily módon reklámozott, de nem a szokványos bevételi céllal: ezzel nem pénzt szerzett, hanem további személyeket, cégeket inspirált a kultúra támogatására.⁹ Ismét egy nagyszerű, a maga idejében úttörő ötlet a médiában rejlő lehetőségek kiaknázására.

Az adás kitalálói, életre hívói nem gondolták végig, hogy ez a típusú műsor politikailag ingoványos területre vezethet. Mivel az ősi magyar kultúra nem csak a Trianon utáni megcsönkített Magyarországhoz kötődik, ennek középpontba helyezése óhatatlanul erősíti a magyarság egészének – határon innen és túl – közös vonásait, a nemzeti érzést határokon átívelően. Ez az akkori érásban pedig elkerülendő volt. A hihetetlenül népszerű vetélkedőt azonban a döntőig már nem lehetett levenni a műsorról, újabb ilyen típusú versengésre viszont később nem kerülhetett sor. Az ezután rendezett hasonló vetélkedők hatása lényegesen kisebb volt, hiszen nem volt jelen Vass Lajos a „pávák pápája”¹⁰, hogy megénekeltesse, s tanítsa a nézőket.

Talán egy újabb hiteles emberrel meg lehetne ismételni azt az óriási népzenei fellendülést, ami a 70-es években a Röpülj Páva hatására létrejött. Persze akkor csupán egy tévéadó volt, ma viszont rengeteg különböző műsortípus közül választhat a kikapcsolódásképpen nem biztos, hogy művelődni vágyó közönség. Mindenesre, ha ma az egykori nézők egyike meghallja Vass Lajos nevét, az első dolog, ami eszébe jut: „Ő volt az a pávás ember, nem?”

A sorozat nemcsak pillanatnyi érdeklődést ébresztett a népzene iránt, hosszabb távú eredménye is született. Nyomában számtalan vidéki „Páva-kör” alakult, ahol felelevenítették a falusi szokásokhoz kapcsolódó dalokat, komoly közösségek épültek a népdaléneklésre.

Maga Vass Lajos is nyilatkozta, hogy a csodálatos ebben nemcsak a népi kultúra élővé válása, hanem az emberek egymásra találásának élménye is.¹¹

Vikár László nyilatkozatában egyszerűen, mégis találóan fogalmazta meg a Röpülj Páva jelentőségét: „Százak szereplését ezrek segítették és végül is milliók kísérték figyelemmel, sőt maguk is bekapcsolódtak az éneklésbe...Közvetett, vagy közvetlen hatása tovább gyűrűzik még.”¹²

⁸ Vértessy Sándor, „Harminc évnyi hűség (Próbaszünetben Vass Lajossal).” Ezredvég 1992/5

⁹ Ablonczy László, „Hogyan repül a páva? Találkozás Vass Lajossal.” Magyar Ifjúság, 1985.december 20.

¹⁰ Az elnevezés Juhani Nagy Jánostól ered, „> A pávák pápája<” Debreceni beszélgetés Vass Lajossal. Hajdú-Bihari Napló, 1974. szeptember 12-én megjelent cikkéből.

¹¹ „/A népdalköröknek köszönhetően az/ idősebb embereknek is van egy közössége” i.m.

¹² Kádár Márta, „>Ki kell használni a népdal népszerűségét< Vass Lajos portréja” Csongrád megyei Hírlap 27/241